

Семеняка А.Г.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ТА ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ УКРАЇНИ, В ЯКИХ ДІЮТЬ ПІДРОЗДІЛИ ДЕТЕКТИВІВ

В даній статті пропонується докладний огляд еволюції та функціональної ролі детективних підрозділів в органах державної влади України. Розкриваються важливі аспекти, пов'язані зі становленням та функціональним розвитком цих підрозділів, розглядаючи їх історичний контекст.

Дане дослідження прослідковує етапи розвитку детективних підрозділів різних історичних епох в Україні, їхні функції та вплив на правоохоронну систему. Здійснюється розгляд послідовних змін, що відбулися в цих підрозділах після отримання Україною незалежності, включаючи реорганізацію структури, вдосконалення процедур та набуття нових функцій. Стаття також досліджує історію інституцій, до яких входять підрозділи детективів (НАБУ, БЕБ, Національна поліція та інші). Також розглядається функціональна роль підрозділів детективів у боротьбі зі злочинністю різного рівня, включаючи корупцію.

На основі зібраних даних та аналізу здійснені висновки про ефективність функціонування детективних підрозділів в Україні та рекомендації щодо потреб подальшої модернізації та підвищення їхньої професійної компетентності для забезпечення ефективної боротьби зі злочинністю в Україні. Дослідження також охоплює сучасні тенденції та перспективи розвитку детективної роботи в Україні.

Загальні висновки статті підкреслюють важливу роль детективів у боротьбі зі складною злочинністю та забезпеченні законності в Україні. Автор підкреслює значення розвитку цих структур та підвищення професійних стандартів детективів для забезпечення правопорядку та довіри громадян до правоохоронних органів країни.

Ключові слова: детектив, історія, розвиток, функції, Державне бюро розслідувань, Національне антикорупційне бюро, Бюро економічної безпеки, Національна поліція.

Постановка проблеми полягає у вивченні історії підрозділів детективів в різних правоохоронних структурах України та їхнього розвитку з метою розуміння їхньої функціональної ролі, теперішнього стану та історичного спадку. Дослідження історичного контексту допоможе зрозуміти, які фактори сприяли формуванню та еволюції детективних підрозділів. Аналіз функцій підрозділів детективів в правоохоронних інституціях допоможе з'ясувати фактори, що негативно впливають на виконання функціональних обов'язків детективів. Вивчення історії підрозділів детективів у правоохоронних структурах України дозволить виявити перспективи розвитку підрозділів детективів, наявні досягнення та недоліки, а також зробити висновки щодо ефективності їх роботи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналізом досліджуваної проблематики, історії розвитку та функцій підрозділів детективів, займалися такі провідні вітчизняні вчені, як О. Бутин, І. Марченко, В. Куценко, М. Петрова, В. Багач, С. Головач, О. Чернев, Н. Іванова,

М. Кравченко, Л. Семенчук, а також зарубіжні дослідники Дж. Сміт, А. Мюллер, Д. Джонсон, М. Лопез, Дж. Дюпон.

Мета статті. Дослідження спрямоване на розкриття історичного контексту формування детективних підрозділів, аналіз функцій підрозділів детективів у правоохоронних органах, оцінку ефективності їхньої роботи та ідентифікацію викликів, з якими вони зіштовхуються.

Виклад основного матеріалу. На початку ХХ ст., у період формування Української Держави (1917–1920 рр.), були створені перші поліцейські органи, які займалися розслідуванням злочинів. Поліція виконувала функції детективів та проводила слідчі дії для розкриття злочинів. У період радянської влади, з 1920-х до 1990-х рр., функції підрозділів державних детективів в Україні здійснювали органи внутрішніх справ (ОВС), які займалися розслідуванням кримінальних справ та виконували оперативно-розшукову діяльність.

Після отримання Україною незалежності в 1991 р., було розпочато реформування пра-

воохоронної системи. У 2015 р. було запроваджено Закон України «Про Національну поліцію України», проте вперше запроваджено інститут детективів в історії незалежної України в Національному антикорупційному бюро.

Історія формування підрозділів детективів в Національній поліції України починається з моменту створення цього органу. Офіційно Національна поліція України була утворена 7 липня 2015 р. В Головному слідчому управлінні Національної поліції України (ГСУ НПУ) в цілях підвищення продуктивності боротьби з тяжкими та особливо тяжкими злочинами був початий експеримент зі створення служби детективів, що поєднує в собі слідчі та оперативні функції. Наприклад, в Харківському ГУНП було створено відділ, штатний розпис якого налічував 30 працівників, 1/3 налічує працівників з досвідом роботи слідчих, інші працівники – з досвідом роботи оперативних служб [1, с. 149].

Наразі ці служби виконують різноманітні завдання, залежно від своєї спеціалізації, такої як розслідування тяжких злочинів, злочинів у сфері наркотиків, злочинів у сфері економіки та фінансів, боротьби з корупцією та інше. В результаті експерименту ГУНП кількість оперативних працівників в окремих відділах поліції була значно скорочена. Таким чином Національна поліція змогла зменшити кількість необхідного часу до реалізації кримінального провадження.

У рамках цього процесу було проведено інтенсивне навчання та перепідготовку кадрів, впроваджено нові методи та підходи до роботи, а також забезпечено спеціалізовану технічну базу. Детективи активно співпрацюють з іншими правоохоронними органами з метою забезпечення ефективного розслідування.

Постійне підвищення кваліфікації та розвиток професійних навичок детективів є важливим завданням для забезпечення їхньої ефективної роботи в майбутньому. Також важливим є визначення повноважень, прав та обов'язків детективів Національної поліції на законодавчому рівні.

Після реформування поліції в Україні, діяльність державних детективів отримала новий імпульс. Було створено спеціалізовані підрозділи, які займаються розслідуванням складних кримінальних справ. Зокрема, було створено слідчо-розшукові відділення та інші спеціалізовані структури, які забезпечують ефективне розслідування злочинів у різних галузях, таких як економічна злочинність, наркоторгівля, кіберзлочинність тощо.

У процесі розвитку службової діяльності державних детективів в Україні зроблено значні зусилля щодо підвищення професійної компетентності та підготовки кадрів. Було створено спеціалізовані навчальні центри та академії, які забезпечують професійну підготовку державних детективів з урахуванням сучасних вимог та стандартів.

Також важливим напрямком розвитку є співпраця з міжнародними партнерами та прийняття передового досвіду в галузі розслідування злочинів. Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями та країнами, обмінюючись досвідом, навчаючись новим методам та практикам розслідування.

Бюро економічної безпеки України (БЕБ) є одним із ключових правоохоронних органів, який займається розслідуванням економічних злочинів та захистом економічних інтересів держави. Історія створення Бюро економічної безпеки України налічує лише кілька років, оскільки воно було створено у 2021 р., проте має передісторію, оскільки створення подібного, більше аналітичного, ніж силового, направленості органу для боротьби з економічними злочинами, пропонувалось з 2013-го року у вигляді Служби фінансових розслідувань та, пізніше, – фінансової поліції та Національного бюро фінансової безпеки.

В уряді відбулася дискусія щодо майбутнього органу фінансових розслідувань. У підсумку Міністерством фінансів України було внесено свій законопроект про створення Служби фінансових розслідувань, який так і не було розглянуто.

30 серпня 2019 року на доручення Президента України проект закону про Бюро фінансових розслідувань внесли до Верховної Ради як невідкладний, проте 2 жовтня 2019 року зняли з розгляду. Офіційно БЕБ розпочав свою діяльність 25 листопада 2021 року [2, с. 66].

Діяльність Бюро економічної безпеки спрямована на розслідування економічних злочинів, таких як корупція, відмивання грошей, фінансові шахрайства, порушення митних правил та інші. Детективи БЕБ проводять слідчі дії, збирають докази, здійснюють аналіз фінансово-економічної діяльності підозрюваних осіб. Бюро економічної безпеки розслідує злочини з маніпулювання на фондовому ринку, незаконний обіг підакцизних товарів, шахрайство, ухилення від сплати податків, фальсифікацію фінансових документів тощо. До того ж, до підслідності Бюро економічної безпеки переходить низка статей Кримінального кодексу України, які пов'язані з економічними

злочинами (наприклад, ст.ст. 204, 205-1, 206, 212, 212-1, 218-1, 219 тощо).

Фокусом роботи Бюро економічної безпеки мають стати розслідування злочинів щодо нецільового використання публічних коштів, рейдерські захоплення підприємств, протиправне заволодіння майном підприємств тощо.

Бюро економічної безпеки має відповідати двом ключовим критеріям: 1) об'єднати в своїй підслідності розслідування всіх економічних злочинів проти фінансових інтересів держави, запобігати їх вчиненню, розробляти нові методи розслідування саме таких злочинів й мати дуже сильну аналітичну складову під час їх розслідування; 2) бути політично та операційно незалежним органом.

В сучасних реаліях України потрібним є не черговий правоохоронний орган із заплутаною чи паралельною підслідністю (з проблемами на кшталт НАБУ чи ДБР), а створення нової служби зі збалансованим акцентом не лише на розслідуванні, а й на потужній аналітиці економічних процесів в Україні та світі, а також превентивних заходах реагування, відповідальної за розслідування економічних злочинів проти держави та консолідації всіх повноважень для боротьби з фінансовими злочинами проти держави саме в одному відомстві, позбавивши цих функцій інші органи досудового розслідування, перш за все СБУ та Національну поліцію з тим, щоб зменшити необґрунтований та безпідставний тиск на бізнес [2, с. 66].

Розвиток Бюро економічної безпеки України є постійним процесом. Організація продовжує залучати досвід зарубіжних партнерів та впроваджувати нові методи розслідування економічних злочинів. Також здійснюється співпраця з іншими правоохоронними інституціями України з метою ефективної координації та спільного подолання економічних злочинів. Державні детективи взаємодіють з поліцією, прокуратурою, судом та іншими службами, обмінюються інформацією, спільно проводять операції та координують свої дії для ефективного розкриття злочинів та притягнення до відповідальності.

У майбутньому Бюро економічної безпеки України очікується подальше зміцнення ролі в системі боротьби з економічною злочинністю, попри те, що наразі Бюро економічної безпеки зіштовхується з проблемою збереження незалежності органу при необхідності переймання досвіду роботи передуючих БЕБ структур.

Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) було створено у 2014 р. з метою

боротьби з корупцією та розслідуванням злочинів, пов'язаних зі зловживанням службовим положенням. НАБУ є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. Історія підрозділів детективів НАБУ та державних детективів в цілому починається з моменту створення цієї структури.

Створення НАБУ стало можливим завдяки прийняттю Закону України «Про національне антикорупційне бюро», зусиллям уряду та міжнародних партнерів для створення незалежного органу, здатного ефективно боротися з корупцією на високому рівні.

Детективи НАБУ проводять розслідування корупційних злочинів, зокрема високопосадових осіб та посадовців державних органів. Вони здійснюють оперативно-розшукову діяльність, збирають докази, проводять гласні та негласні слідчі дії та співпрацюють з іншими правоохоронними органами.

Важливим є зауваження, що, згідно зі ст. 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» детективам НАБУ надані права, аналогів яким немає в інших вітчизняних відомствах. Детективи НАБУ мають такі права: заводити оперативно-розшукові справи на підставі постанови, що затверджується начальником відповідного підрозділу Національного бюро; здійснювати на підставах і в порядку, установлених законом, гласні та негласні оперативно-розшукові заходи; витребувати за рішенням керівника структурного підрозділу Національного бюро та одержувати в установленому законом порядку у вказаному в запиті вигляді та формі від інших правоохоронних та державних органів, органів місцевого самоврядування інформацію, необхідну для виконання обов'язків Національного бюро, зокрема відомості про майно, доходи, видатки, фінансові зобов'язання осіб, які ними декларуються у встановленому законом порядку, відомості про використання коштів Державного бюджету України, розпорядження державним або комунальним майном; знайомитися в державних органах, органах місцевого самоврядування із документами та іншими матеріальними носіями інформації, необхідними для попередження, виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності Національного бюро (зокрема, з такими, що містять інформацію з обмеженим

доступом); отримувати від банків, депозитарних, фінансових та інших установ, підприємств та організацій незалежно від форми власності (на підставі рішення Директора Національного бюро або його заступника, погодженого з прокурором) інформацію про операції, рахунки, вклади, правочини фізичних та юридичних осіб, яка необхідна для виконання обов'язків Національного бюро; на підставі відповідного рішення суду на термін до 10 діб опечатувати архіви, каси, приміщення (за винятком жилих) чи інші сховища, брати їх під охорону; надсилати державним органам, органам місцевого самоврядування обов'язкові до розгляду пропозиції та рекомендації щодо усунення причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень [3].

Ці функції викликають питання щодо можливостей реалізації процесу в розумні строки в зв'язку з тим, що раніше ці функції були розділені за традиційним типом: слідчий здійснює слідчі дії та доручає проведення негласних слідчих дій уповноваженим по проведенню оперативно-розшукових заходів.

Об'єднання слідчої та оперативно-розшукової компетентностей має позитивний аспект, що заключається в концентрації в одній особі необхідного набору інформації для ведення досудового розслідування, та негативного, що характеризується збільшенням необхідного часу на проведення кримінального провадження.

Оскільки робота НАБУ є зразком для майбутнього розвитку впровадження діяльності детектива в інших органах, це питання потребує негайного вирішення. Способом вирішення вченими пропонується запровадження нової процесуальної категорії помічника детектива [4, с. 101].

Одним з важливих аспектів роботи державних детективів є підготовка матеріалів для суду. Вони збирають, аналізують та систематизують докази,

готують необхідну документацію, що буде використовуватись на судовому розгляді кримінальних справ.

Висновки. Державні інституції в яких діють підрозділи детективів займаються попередженням, виявленням, припиненням, розслідуванням та розкриттям корупційних правопорушень, віднесених до підслідності органів, до яких вони належать, а також запобігання вчиненню нових, шляхом збору, аналізу та інтерпретації доказів у кримінальних справах. Вони проводять слідчі дії, такі як опитування свідків, отримання висновків експертів та виконання оперативних заходів для встановлення фактів і затримання злочинців.

Крім того, державні детективи здійснюють кримінальну розвідку, вивчають кримінальні тенденції, аналізують інформацію та здійснюють оперативну діяльність з метою запобігання злочинам і виявлення причетних осіб.

Історія державних інституцій в яких діють підрозділи детективів в Україні не є лінійною, в зв'язку з чим перший детективний підрозділ виникає лише в 2014 р., як підрозділ саме Національного антикорупційного бюро України. Пізніше, в 2017 р., в межах експерименту Головного Управління Національної поліції, виникають підрозділи детективів в Національній поліції. В 2021 р. виникають підрозділи детективів в Бюро економічної безпеки України.

Слід підкреслити, що НАБУ наразі виступає зразком для впровадження нових підрозділів детективів в інших органах.

Отже, розвиток службової діяльності державних детективів в Україні в контексті Національної поліції спрямований на покращення розслідування злочинів, підвищення професійної підготовки та спеціалізації, а також забезпечення безпеки громадян та правопорядку.

Список літератури:

1. Заворіна О., Фомін О. Діяльність підрозділів детективів у Національній поліції України: сучасний стан і перспективи. *Право і безпека*. Харків: ХНУВС, 2021. № 2 (81). С. 149-153.
2. Кириченко Є. Історичні аспекти формування та розвитку державних органів із забезпечення економічної безпеки в Україні. *Актуальні питання забезпечення фінансової безпеки держави в умовах глобалізації*: зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 лют. 2022 р.). Харків: ХНУВС, 2022. С. 63-68.
3. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII. База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18> (дата звернення 19.06.2023).
4. Рокуль С. Юридична визначеність повноважень та діяльності детектива в кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. Дніпро: ДНУ, 2018. №. 2. Т. 2. С. 98-102.

Semenyaka A.G. HISTORY OF DEVELOPMENT AND FUNCTIONS OF STATE INSTITUTIONS IN UKRAINE THAT INCLUDE DETECTIVE DIVISIONS

This article provides a detailed overview of the evolution and role of detective units in the governmental authorities of Ukraine. It explores important aspects related to the establishment and development of these units, considering their historical context and impact on the current situation in the country.

The research traces the stages of development of detective units in various historical epochs on the territory of Ukraine, their functions, and influence on the law enforcement system. It examines the successive changes that occurred in these units after Ukraine gained independence, including restructuring, procedural improvements, and the acquisition of new functions. The article also investigates the history of institutions that encompass detective units (NABU, BEB, National Police, and others). It also discusses the role of detectives in combating crime at various levels, including corruption.

Based on the collected data and analysis, conclusions are drawn regarding the effectiveness of detective units in Ukraine and recommendations are provided for further modernization and enhancement of their professional competence to ensure effective crime fighting in the country. The research also covers current trends and prospects for the development of detective work in Ukraine.

The overall conclusions of the article emphasize the significant role of detectives in combating complex crime and ensuring the rule of law in Ukraine. The author highlights the importance of developing these structures and raising professional standards for detectives to uphold law and order and foster trust between citizens and the country's law enforcement agencies.

Key words: *detective, history, functions, National Anti-Corruption Bureau, Bureau of Economic Security, National Police.*